

TITO SZÁZADUNK KORSZAKALKOTÓ SZEMÉLYISÉGE

Mi, jugoszláv kommunisták különféle körülmények között gyülekeztünk, amelyeket az idő és a történelem kényszerített ránk, súlyos és drámai helyzetekben. Voltak örömteli, győzelemtől megszépített óráink is.

Évtizedeken át Tito vezetésével gyülekeztünk, hogy megállapodjunk hazánk mindennapi és sorsdöntő kérdéseiben. Ezúttal, sajnos, azon szomorú alkalomból gyűltünk össze, hogy kinyilvánítsuk tiszteletünket és köszönetünket az iránt az ember iránt, aki oly sokat tett pártunkért és népünkért, aki oly sokat jelentett számunkra. Pártunk hatévtizedes, drámai korszakában egy határozott és bátor, mélyen erkölcsös ember, harcos és vezető tevékenykedett, aki életének utolsó pillanatáig számtalan nemzedéket ihletett meg példamutatásával — ez az ember Tito elvtárs volt.

A Jugoszláv Kommunista Párt ebben az időszakban foglalta el helyét a történelemben. Titóval sorsdöntő napokat éltünk át a szociális és nemzeti felszabadulásért vívott harcban. Vívmányainkhoz hasonló nemigen van a történelemben, és ezért a világ elismeréssel adózik.

Tito elvtárs alakította ki a jugoszláv forradalom platformját és programját. De ennél sokkal többet tett: életre is keltette ezt a programot a jugoszláv kommunisták bátor és szilárd szervezete élén, amely sohasem rettent vissza az áldozatoktól.

Nem könnyű vázolni Tito személyiségét, tartalmas és hosszú, harcos életútját, amely eszményien egygyéforrt hazánk hatévtizedes forradalmi harcának történetével.

Életéről szólva egy alkalommal Tito elvtárs azt mondta, hogy élete nem volt könnyű, de örömmel élte és most sem választana másmilyet.

Josip Broz Kumrovecben, a kis zagorjei faluban született, azon a vidéken, ahol öt évszázaddal ezelőtt a jobbágyok és a parasztok Matija Gubec vezetésével bátran harcoltak „az általános szabadságért és osztályegyenlőségért, az általános adókötelezettségért és az általános honvédelmi kötelezettségért...”. Tito elvtárs is harcba vezette a népet „az általános szabadságért és osztályegyenlőségért”, a haza megvédéséért.

Gubecot tüzes trónra ültették és izzó koronát tettek a fejére. Titónak is számtalanszor tüztek ki vérdíjat a fejére és szánták vesztőhelyre. Akár földije, Matije Gubec, származásánál fogva Tito is parasztfiú volt, az éhezők, a jogfosztottak és védtelenek táborából. Tragikus sorsú honfitársától, Matijától eltérően azonban, aki nem tudta a szegénység és tudatlanság béklyóit lerázni, Tito nem ismerte a vereséget. Nem azért, mert nem voltak vagy nem lehettek volna vereségek, hanem azért, mert nem ismerte el őket! Mindaddig, amíg az ember él, van remény arra, hogy kikerüljön a nehézségekből — vallotta Tito.

Hetven évvel ezelőtt kapta meg munkakönyvét és a Szocialista Párt tagsági igazolványát. Alig huszonegy éves, amikor háborúellenes propaganda miatt letartóztatják, és egy időre a péterváradi börtönbe zárják. A nyirkos és sötét cellában ébren is azokról a jól ismert tömegekről álmodik, amelyek feltartóztathatatlanul hömpölyögnek előre, tűzvörös lobogók alatt.

Fiatalkori álmait később Tito forradalmi tettével valóra is váltotta. Részvevője volt az októberi forradalomnak, a hazai munkásság számtalan akciójának kezdeményezője és szervezője, zászlóvivője a frakciók elleni harcnak, a párt egységéért vívott küzdelemnek, bátor minden csatában. Mindenkor szálfaegyenesen és emelt fővel haladt előre.

A rendőrség és a bíróság előtt tanúsított bátor magatartása — amikor Zágrábban, 1928-ban kijelentette: „Nem érzem magam bűnösnek . . . mert nem ismerem el ezt a bíróságot, csak a pártom ítéletét fogadom el . . .” — számos nemzedékre hatott ihlető erővel. Még egy polgári lap tudósítója is a következőket jegyezte fel Tito elvtárs magatartásáról az említett per kapcsán: „Arcában van valami azokból a vonásokból, amelyek az acélra emlékeztetnek”. Miután ötévi rabságra ítélték, Tito elvtárs a börtönben is forradalmár volt és aktivista — tanult, fordított, szervezett, sztrájkolt, elvtársi kört alakított ki maga körül, bátorított.

Amikor a harmincas évek elején a Jugoszláv Kommunista Párt képviselőjeként Moszkvába került, Tito előadásokat tartott a nemzetközi pártkáderek politikai iskolájában. Mindmáig talány, hogy mikor és hol tudott felkészülni mindezekre a bonyolult feladatokra, mikor egész élete harc és kötelesség, gond és áldozatos lemondássorozat volt. Hányszor kellett fedőnevet cserélnie, hány igazolványt és útlevelet, hány legális és illegális tartózkodási helyet, hányszor adtak ki ellene körözőlevelet, és hányszor tüztek ki vérdíjat a fejére!

Negyvenötödik életévében, a forradalmi munkásmozgalomban folytatótt huszonhét évi harc után, Josip Broz életében a legfelelősebb feladatok elé került. 1937-ben, a második világháborút megelőző viharos napokban a Jugoszláv Kommunista Párt élére állt és megszilárdította eszmei alapját, stratégiáját és politikáját. Azóta, négy évtizeden át, mozgalomunk minden sorsdöntő pillanatában és döntésében kifejezésre jutott Tito akarateréje, tisztánlátása, elszánt, bátor állásfoglalása.

Tito elvtárs szorosan együttműködött a III. Internacionálé keretében

a világhírű forradalmárokkal: Pieckkel, Togliattival, Dimitrovval, Kuusinnal és másokkal. Sorsdöntő korszak volt ez, a kommunista és munkásmozgalom lappangó válságának korszaka, amelyet a bürokratikus dogmatizmus táplált és visszafojtotta a forradalmi lendületet. Ebben az időszakban az antifasizmus nemcsak mozgósító tényező volt az emberi faj fennmaradása érdekében, hanem útmutatás is a másfajta, demokratikusabb és igazságosabb emberi viszonyok megteremtésére.

Valamennyien meggyőződhattünk, hogy Tito elvtárs milyen jól ismerte az életet és milyen kifinomult arányérzéke volt. Mindenkor szembeállt a sablonossággal, a dogmákkal, de hozzá hasonlóan senki sem tudta az általánosban meglátni az egyedit, a kollektívban az egyénit. Tito elvtársnak ez nem tanult képessége, hanem osztályrésze volt, hiszen maga is a proletárok, a kizsákmányoltak és leigázottak, az elítéltek sorában osztozott. Látnokisága élettapasztalatából eredt, mivel az életet mindig nyitott szemmel és éberén figyelte. Forradalmunk sorsdöntős stratégiai határozataiban mindig reálisan és előrelátóan felmérte a helyzetet, s a maga élettapasztalata alapján szerves egységbe fűzte az egymástól távol eső, de azonos jellegű irányzatokat és folyamatokat. Ez érzékelteti egyéniségének nálunk még nem tapasztalt hatalmas erejét.

A pártban a frakció elleni harcot 1928-ban kezdte, Zágrábban, de csak akkor tudta befejezni, amikor a párt élére került. Nem üldözte a frakciósokat. Minden kommunista elé világos célt és feladatot tűzött. Mindennek eredményeként kialakult a cselekvési egység, ez pedig módot adott rá, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt eredményesen túljusson a kor minden viharán és összetűzésein.

Nagy jelentőségű volt Tito elvtársnak az az irányvétele, hogy a pártba becsületes, tekintélyes és köztiszteletnek örvendő emberek kerüljenek. Az ilyen emberek harcos mivoltukkal és példás magatartásukkal nagy befolyást gyakoroltak környezetükre. Magasrendű erkölcsükről és öntudatukról ékesen tanúskodik az a tény, hogy a 12 000 párttag közül — ennyi tagja volt a háború előtt a Kommunista Pártnak — 9000 hősi halált halt a népfelszabadító háborúban. A tömegek előtt ez is csak fokozta a kommunisták tekintélyét.

A hitleri Németország és a fasiszta Olaszország Jugoszlávia elleni támadása előtt, az illegálitásban lezajlott V. országos értekezletet zárva Tito ezt mondta: „Eltársak, sorsdöntő napok előtt állunk. Előre, a végső harcba. A következő értekezletet az idegenektől és a kapitalistáktól egyaránt felszabadított hazánkban kell megtartanunk”. Tito nem inogott meg a fenyegető fasizmus sötétsége előtt, és nem félemlítette meg a fasizmus fegyvereinek ereje.

Miután hazánkat leigázták, elárulták, feldarabolták, amikor elárasztották a megszállók, a quislingek és ötödik hadoszloposok, a pártvezetőség — élén Tito elvtárral — megfontolt határozatot hozott az általános felkelés megindításáról, a harcok szakadatlan folytatásáról, hogy

a felkelés tömegmozgalommá és olyan háborús tényezővé válják, amelyekkel az ellenségnek és a szövetségeseknek is egyaránt számolniuk kell.

Több volt ez a bátorságnál és látnokiságnál!

Egyedül a Jugoszláv Kommunista Párt állt ki Jugoszlávia egysége mellett és indította meg a harcot Jugoszlávia minden részében.

Csak most látjuk igazán, mekkora jelentőségű volt az a határozat, hogy a felszabadított területen mindenütt a régi hatósági szervek helyett újakat — népfelszabadító bizottságokat — kell létesíteni, hogy milyen történelmi jelentőségűek voltak az AVNOJ által 1943-ban Jajcában hozott határozatok Jugoszlávia összes nemzeti és nemzetiségi egyetlen képviseleti testületének és Jugoszlávia Nemzeti Bizottságának megalakításáról.

Tito elvtárs számára a nemzeti kérdés Jugoszlávia forradalmi harcának és egységének fő kérdése volt. Hangsúlyozta, hogy minden nemzetnek vállalnia kell a felelősséget saját sorsáért, a Kommunista Pártnak pedig élcspattá kell válnia, és arra törekednie, hogy a nemzet alapvető erejeként serkentse az együttműködést csakúgy, mint a többi nemzettel és nemzetiséggel való kapcsolatok fejlesztését.

Ebben a Jugoszláviára nézve sorsdöntő irányvételben alapoztuk meg hazánknak a más népekkel és országokkal való együttműködését, ebből fogant meg az önállóság és a mások belügyeibe való be nem avatkozás politikája, amely a szocialista országok és a kommunista pártok közötti kapcsolatokra nézve továbbra is időszerű.

Tito és pártunk számára világos volt, hogy nem folyhat tömeges harc, ha a tömegek nincsenek tudatában annak, hogy a jobb és igazságosabb életért küzdenek. Ezt vallották a nemzetközi kommunista mozgalom azon tézise ellenére is, hogy az antifasiszta harcot nem szabad egybefűzni a szociális forradalommal. Forradalmi antifasiszta hadviselésünk alapvető kérdése volt ez. Ezért is kezdhettünk bele az általános népfelkelésbe, nem pedig a diverziós harcmódba, s ezért nem kellett arra várnunk, hogy mások szabadítsanak fel bennünket.

Forradalmunk tudatában volt tehát nemzetközi kötelezettségeinek, mind az internacionalista, mind pedig a fasiszmus elleni közös harccal összefüggésben álló szélesebb körű kötelezettségeinek. Forradalmunk a háború egész idején harminc-egynéhány nácifasiszta s más megszálló, valamint quisling hadosztályt kötött le — háromszor annyit, mint amennyi az afrikai fronton volt.

Az 1948. év úgyszintén sorsdöntő volt mozgalmunk történetében. Ez az év ugyanolyan történelmi jelentőségű, mint a népfelszabadító harcban elért sikereink. Ekkor a szocialista országok és a kommunista pártok közötti viszonyok kérdése, a szuverenitás tiszteletben tartásának és a szocializmus fejlesztésének önálló útjára való jog tiszteletben tartásának kérdése merült fel. Tito ekkor sem hajtott fejet, ekkor sem hátrált meg. Hítt a forradalmi igazságban. Nem tett engedményeket a hazánk sorsára

és a nemzetközi kommunista mozgalom jövőjére nézve is oly jelentős kérdésekben.

Forradalmunk humánus jellegéből, tömegességéből, a népfelszabadító bizottságok tapasztalataiból, a tömegek erejébe vetett hitből született meg három évtizeddel ezelőtt öngazgatásunk. Tito elvtárs az e történelmi út kezdetét Marx ismert jelszavával: „A gyár a munkásoké!” jelölte meg, s e jelszót valóra is váltotta. Ezáltal igen nagy mértékben fokozódott többnemzetiségű közösségünk szilárdsága, s kialakult a szocializmus demokratikus és humánus tartalma.

Tito elvtárs tudta és érezte, hogy az elmúlt nehéz időkben, de az előttünk álló időszakban is, pártunk forradalmi akcióegységéhez nem elegendő csupán a fegyelem. Ehhez a lehető legnagyobb fokú demokratizmusra és a párt közvéleményének tiszteletbe tartására van szükség. Tito elvtárs, noha mindenkor a szilárd fegyelem mellett volt, okkal ellenezte tehát, hogy „fejét vegyék” azoknak az embereknek, akik munkájukban bizonyos hibákat követnek el. Az elvtársiasság és a bizalom, az emberhez való humánus viszonyulás elve értékes örökségünk marad.

A szocialista Jugoszlávia lényétől idegen a tömbhöz tartozás. Tito ezt világosan látta, és szilárd meggyőződése volt, hogy a tömbök pusztasága is fokozza a világ veszélyeztetettségét. Ezért is lépett történelmi akcióba mint az el nem kötelezett mozgalom egyik megalapítója. Tito elvtárs ugyanebben a szellemben hangsúlyozta a kommunista pártok és a szocialista országok közötti egyenrangú viszonyok szükségességét.

Tito elvtárs azonban világméreteken is jelképpé vált: a humánus szocializmusért, a gondolat szabadságért, az alkotómunkáért, az igazságért, a testvériségért és egységért, az egyenrangú viszonyokért, a békés világért folyó harc szimbóluma lett. Egyedülálló példa a világtörténelemben.

Tito a szó fizikai értelmében távozik közülünk. Távozik sorainkból a forradalmár és a harcos, a munkás és az államférfi, a főparancsnok és az elnök, az az ember, aki bátorságunkat és harcunkat, akaratunkat és törekvéseinket, békénket és szabadságunkat testesítette meg.

Nem halljuk többé azt a hangot, amely oly gyakran szólt a mi nevünkben, amely a válságos pillanatokban serkentette harckészségünket, fokozta morálunkat, megszilárdította meggyőződésünket. Tito velünk örült a sikereinknek, de azonnal felfigyelt a fogyatékosokra és mindarra, ami veszélybe sodorhatta volna fejlődésünket és a tömegek alkotótevékenységét.

Búcsúzunk Tito elvtárstól. Művei és eszméi azonban tartós útmutatóink maradnak. Megmarad kötelezettségünk és felelősségünk, hogy tovább munkálkodjunk azon a nagy művön, amelyet Titóval együtt teremtettünk meg.

Tito távozik, de megmarad soha el nem múló szeretetünk és tiszteletünk a nagy ember és államférfi iránt. Továbbra is ihletet merítünk roppant akaraterejéből és az akciókban megnyilvánult eltökéltségéből.

Lenyűgöző példamutatásával arra tanított bennünket, hogy osztozzunk hazánk és népünk sorsában.

Búcsúzunk Titótól. Ő azonban választ hagyott a kérdésekre, amelyek e pillanatban is felmerülnek előttünk — kik vagyunk, mik vagyunk, hogyan folytatjuk tovább utunkat, hogyan maradunk fenn és haladunk előre? Tito vezetésével kellőképpen megértünk és megerősödünk annak tudatában, hogy sziklaszilárd országgént csak mint összes nemzeteink és nemzetiségeink egyenrangú szocialista közössége maradhatunk fenn. Mint az öngazgatók társadalma, amelyben a dolgozó és érdeke a szocialista és társadalmi haladás mércéje. Hogy jövönk abban van, ha minden baj ellenére is el nem köteleztünk és a magunk ura maradunk. Testvériség és egység, öngazgatás és elnemkötelezettség — ez a három fő elv, amelyen a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság alapul, és amelyeket továbbra is tiszteletben tart.

Sorsunk ma a saját kezünkben van. Ez tudatunkba és szívünkbe vésődött. Hazánk a testvéri népek független szocialista közössége; a békéért, a népek egyenrangúságának és függetlenségének elve alapján a sokoldalú nemzetközi együttműködésért folytatott harcban tevékeny ország marad továbbra is.

A búcsú Tito elvtárstól fájdalommal tölti el mindannyiunk szívét, sőt világszerte még számos emberét — aki ismerte vagy hallott róla. Tito korszakalkotó személyiség volt. Büszkék vagyunk rá, hogy Tito kortársai vagyunk. Azáltal viszont, amit nekünk örökül hagyott, Tito a jövő embere is. Nincs az az erő, amely elhomályosíthatja művét, lángját olthatja annak a fáklyának, amelyet oly sokáig hordozott a sötét és viharos időszakokban.

Ebben a szomorú órában lehajtott fővel állunk mély tiszteletünk jeléül. Szorosan tömörülve állunk a felelősség előtt, amelyet csak egységben viselhetünk. Tito művének örökösei nemcsak a kortársak lesznek, hanem a Tito példájától és harcától ihletett eljövendő nemzedékek is.

Az a roppant erkölcsi kötelezettség hárul ránk, hogy folytassuk e nagy művet, és szavainkat új eredményekkel igazoljuk.

Dicsőség Tito elvtársnak!

Stevan Doronjskinak, a Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Bizottsága Elnöksége elnöklőjének búcsúbeszéde.
Belgrád, 1980. május 8.